

Андросова-Байда Д.О., Барабаш Н.О. До історії взаємин Д. Велланського з М. Білозерським
У статті проаналізовано текстуальні особливості та зміст дружніх листів Данила Михайловича Велланського до Михайла Васильовича Білозерського.

Ключові слова: дружній лист, Д. М. Велланський, М. В. Білозерський.

Андросова-Байда Д.А., Барабаш Н.А. К истории взаимоотношений Д. Велланского с М. Белозерским

В статье проанализированы текстуальные особенности и содержание дружеских писем Данила Михайловича Белозерского к Михаилу Васильевичу Белозерскому.

Ключевые слова: дружественное письмо, Д. М. Велланский, М. В. Белозерский.

Androsova-Bayda D.O., Barabash N.O. The history of relations between D. Vellanskiy and M. Bilozerskiy

In the article the textual particularities and the content of Danilo Vellansky familiar letters to Mykhaylo Bilozersky were analyzed.

Key words: familiar letter, D. Vellansky, M. Bilozersky.

[надійшло до редакції: 16.10.2012 р.]

УДК 281.9 (477.51)

Максим БЛАКИТНИЙ
(Чернігів)

Стефановський Трифон Андрійович – церковний діяч, публіцист та історик Чернігівщини (за матеріалами часопису “Черниговские епархиальные известия”)

Поступово постають з небуття призабуті імена державних, громадських, наукових і культурних діячів, які народилися або пов’язали своє життя з Україною, і зокрема з Чернігівщиною.

Ім’я Трифона Андрійовича Стефановського – церковного діяча, публіциста й історика зараз мало відоме сучасним дослідникам історії Чернігівщини. Проте, ця неординарна особа заслуговує на те, щоб її життям і творчістю зацікавилися науковці.

Народився Трифон Андрійович 1 лютого 1829 р. у містечку Носівка Ніжинського повіту Чернігівської губернії в родині дякона Андрія Петровича Стефановського (батько якого походив із дворян). А.П. Стефановський був дяконом місцевої Преображенської церкви й керував полковим хором Митавського гусарського полку [1]. 15 липня 1851 р. Т. Стефановський закінчив курс навчання у Чернігівській духовній семінарії, отримавши атестат першого розряду. Вже 1 січня 1852 р., він був висвячений архієпископом Чернігівським та Ніжинським Павлом у сан священника до Михайлівської церкви с. Плоске Ніжинського повіту, де служив до 1872 р. 18 травня 1872 р. на загальному епархіальному з’їзді депутатів духовництва Чернігівської епархії Т.А. Стефановського було обрано на посаду наглядача щойно відкритого Чернігівського епархіального свічкового заводу [2]. У лютому 1876 р. Т. Стефановський відвідав свічко-

вий завод Києво-Печерської лаври, щоб ознайомитися з його роботою. За наслідками цієї поїздки він запропонував удосконалити виробничий процес на свічковому підприємстві у Чернігові [3]. Незабаром, 1 жовтня 1878 р. Т. Стефановського було призначено священиком Чернігівського кафедрального собору. Через деякий час, 18 листопада 1878 р., згідно наказу Священного Синоду Т. Стефановського було призначено членом Чернігівської духовної консисторії (на цій посаді він перебував протягом шістнадцяти років – до 1895 р.). У 1888 р. отримав сан протоієрея (з нагоди свята Пасхи). З 1895 р. був членом комітету з відкриття мощів чернігівського архієпископа Феодосія Углицького. 6 червня 1896 р. затверджений на посаді ключаря Чернігівського кафедрального собору. У вересні 1897 р. Т. Стефановський мав бесіду з протоієреєм Іоанном Кронштадтським (Сергієвим), що перебував на той час у Чернігові. Під час свого життя у м. Чернігові Т. Стефановський був також членом і скарбником Чернігівського епархіального попечительства для бідних духовного звання, вів справи Чернігівського комітету Православного Місіонерського товариства, був членом товариства “Червоного Хреста”; як член будівельного комітету займався реставрацією Іллінської церкви Чернігівського архієрейського будинку (реставраційні роботи були закінчені в 1890 р.), з 1884 до 1892 р. виконував обов’язки цензора деяких номерів часопису “Черниговские епархиальные известия”; як голова будівельного комітету керував ремонтом і будівництвом нових корпусів Чернігівської духовної семінарії (упродовж 1902–1903 р.); займався науковою діяльністю. 8 липня 1905 р. протоієрей Чернігівського кафедрального собору Т. Стефановський звільнився з цієї посади за власним бажанням – через старість і стан здоров’я. Помер 15 грудня 1909 р. на 80-му році життя. Мав дружину Єфросинію Якимовну та 4 дітей [4].

Серед нагород мав ордени Св. Анни 3-го ступеня (7 квітня 1884 р.) та Св. Володимира 3-го ступеня [5].

Як зазначено вище, тривалий час – із 1 січня 1852 р. до 14 червня 1872 р. Т. Стефановський був священиком у с. Плоске Ніжинського повіту. На цій посаді він проявив себе талановитим організатором, зокрема, всіма можливими засобами намагався підтримувати жваве громадське життя села. Так, 22 квітня 1863 р. пожежа знищила у селі єдину Михайлівську церкву, вогнем було знищено будинок і майно самого Т. Стефановського, згоріли деякі господарські будівлі місцевих селян і поміщиків. Загальні збитки становили 30 тис. руб. Знищений дерев’яний Михайлівський храм було збудовано у 1747 р. на кошти царського духівника протоієрея Ф. Дуб’янського. Т.А. Стефановський активно працював над відновленням храму. В скрутний для себе час, він показав свої кращі якості. Через пресу (“Черниговские губернские ведомости”, “Черниговские епархиальные известия” й інші) він звертався до мешканців епархії та інших місцевостей робити благодійні внески для побудови нового храму. Мешканці Плоского – парафіяни згорілої церкви були тимчасово приписані до Успенської церкви містечка Мрин Ніжинського повіту. Проект нової церкви склав у Санкт-Петербурзі інженер, професор архітектури, генерал-майор Черник. 29 червня 1865 р. відбулася закладка нової кам’яної церкви на честь святих апостолів Петра і Павла. Її будівництво продовжувалося 14 років. За цей час, священик Т. Стефановський їздив до Москви та Санкт-Петербургу з метою залучення грошових пожертв. Відкриття й освячення храму відбулося 27 травня 1878 р. за присутності чернігівського єпископа Серапіона.

Т. Стефановський також приймав участь в урочистостях, однак, уже як керівник Чернігівського єпархіального свічкового заводу [6].

З 1878 р. Т. Стефановський як член Чернігівської духовної консисторії стає поважною і впливовою особою у єпархії. Він співпрацює з редакцією часопису “Черниговские епархиальные известия”, зосібна зі священниками І. Кибальчичем і І. Буримовим, протоієреями М. Марковим і Г. Дяконовим – з останнім найбільше, оскільки той був цензором часопису та проповідей священників м. Чернігова.

9 вересня 1896 р. у Чернігові відбулося відкриття мощів чернігівського архієпископа Феодосія Углицького. В цій визначній події у якості члену комітету з організації даного дійства брав участь ключник Кафедрального собору Т. Стефановський. Серед поважних гостей на святі були начальник Київського військового округу генерал-ад’ютант М. Драгомиров, голова комітету міністрів І. Дурново, доцент Київської духовної академії та настоятель Андріївського собору в Києві священник Ф. Титов, сенатор В. Саблер, професор Д. Самоквасов й інші. Мощі святителя Феодосія Углицького були особисто підготовлені єпископом Чернігівським і Ніжинським Антонієм, протоієреєм Чернігівського кафедрального собору І. Платоновим і протоієреєм Т. Стефановським [7].

Як церковник, який займав доволі значні посади, мав певні зв’язки та цікавився нагальними проблемами церковного життя, Т. Стефановський розкрив себе на сторінках часопису “Черниговские епархиальные известия” як публіцист. Він опублікував річні звіти приходського попечительства Михайлівської церкви с. Плоске Ніжинського повіту за 1866, 1867 та 1868 р., відомості з приходського літопису цього ж населеного пункту (про історію храму та села). Зокрема, з даних нарисів постає, що біля приходської церкви свого часу були поховані дворяни, які жили у селі – Василь Каталей (†1832, березень), Катерина Каталеєва (†1848, липень), Микола Каталей [8]. Т. Стефановський у кількох своїх газетних публікаціях детально описав як відбувалося спорудження й освячення нового храму в Плоскому, охарактеризував окремі наслідки відміни кріпосного права у даному селі з нагоди річниці цієї події [9].

Працюючи у Чернігові, Т. Стефановський, склав і оприлюднив нариси про відкриття єпархіальної богадільні, будівництво та ремонт корпусів Чернігівської духовної семінарії, є автором опублікованих некрологів – священника А. Стефановського (свого батька), ніжинського купця 2-ї гільдії О. Кириленка, архімандрита Рихлівського Миколаївського монастиря Феоділа, колезького радника Г. Сербиновича, колезького радника І. Барана, протоієрея С. Дорошенка, священника Чернігівського кафедрального собору І. Кибальчича, священника О. Дмитрієвського; статей з приводу ювілеїв священників м. Козельця П. Долинського та м. Ніжина П. Огієвського-Охоцького, є автором нарисів з нагоди 900-річчя єпископської кафедри м. Чернігова [10].

Відомо, що Т. Стефановський збирав старі українські народні та духовні пісні [11]. Зацікавлення питаннями з історії, ймовірно, виникло коли Т. Стефановський працював священником у с. Плоске. Свої наукові студії з історії Т. Стефановський публікував на сторінках неофіційної частини часопису “Черниговские епархиальные известия”. Першою такою історичною розвідкою стала стаття про духівника імператриць Єлизавети Петрівни та Катерини II протоієрея Феодора Яковича Дуб’янського, який народився в Плоскому. Для написання цієї роботи Т. Стефановський використав документи з церковного архіву села, Чернігівського депутатського зібрання, ознайомився з

опублікованими монографіями та матеріалами, які надходили від генерал-ад'ютанта М. Зинов'єва. До цієї розвідки також увійшли матеріали та документи з історії самого с. Плоске. Т. Стефановський є автором кількох краєзнавчих розвідок з історії Чернігова. Зокрема, він склав своєрідний звіт про археологічні розкопки на цвинтарі Чернігівського кафедрального собору, що здійснювалися в 1883 р. (під керівництвом професора Варшавського університету Д. Самоквасова). Серед надрукованих матеріалів – також публікація Т. Стефановського, що була присвячена реставрації Іллінської церкви м. Чернігова у 1890 р., де була викладена коротка історія цього храму [12].

Продовжуючи досліджувати історію чернігівського Троїцько-Іллінського монастиря, Т. Стефановський у розвідці про Антонієві печери та Іллінську церкву доволі детально прослідкував їх історію, охарактеризував сучасний їх стан (відомості про церкви св. Антонія, св. Феодосія та чернігівського князя Миколи Святоші), розповів про історію монастиря, склав список архієреїв Чернігівської єпархії починаючи з X ст. (з датами служіння) й охарактеризував їх діяльність, починаючи з архієпископа Віктора Садковського. Заслугове уваги також матеріал Т. Стефановського про чернігівського архієпископа Феодосія Углицького. Щодо останнього, Т. Стефановський дослідив життя святителя, опублікував тексти документів, пов'язаних із його діяльністю. У статті про спорудження церкви у с. Колесники Ніжинського повіту Т. Стефановський виклав відомості з історії даного населеного пункту [13]. Відтак, простежується тематика тих історичних і краєзнавчих проблем, які викликали інтерес Т. Стефановського: історія населених пунктів Ніжинського повіту, історія церков і житія святих м. Чернігова.

Таким чином, через дослідження життя й діяльності протоієрея Трифона Андрійовича Стефановського, вивчення його публіцистичної та наукової спадщини, перед нами розкривається людина, що професійно виконувала покладені на неї обов'язки, займала активну громадську позицію й не була байдужа до історії рідного краю. Тому біографія і творчий шлях Т. Стефановського потребує подальшого детального вивчення.

Джерела та література

1. *Стефановский Т.* Некролог священника Андрея Петровича Стефановского // Черниговские епархиальные известия (далі – ЧЕИ). – 1869. – № 3. – Часть неофициальная. – С. 88 – 93.
2. Распоряжения епархиального начальства // ЧЕИ. – 1872. – № 10. – Часть официальная. – С. 235 – 251.
3. Державний архів Чернігівської області (далі – ДАЧО), ф. 679, оп. 9, спр. 55, арк. 1.
4. ДАЧО, ф. 679, оп. 2, Спр. 4947, арк. 22 – 24; Епархиальные известия // ЧЕИ. – 1905. – № 15. – Часть официальная. – С. 554; *Ефимов А.* Протоиерей Трифон Андреевич Стефановский // ЧЕИ. – 1910. – № 5. – Часть неофициальная. – С. 179–182; Разные известия // ЧЕИ. – 1879. – № 6. – Часть официальная. – С. 93; Распоряжения высшего правительства // ЧЕИ. – 1888. – № 10. – Часть официальная. – С. 409; Епархиальные известия // ЧЕИ. – 1896. – № 13. – Часть официальная. – С. 470; Посещение г. Чернигова о. Иоанном Ильичом Сергиевым (Кронштадтским) // ЧЕИ. – 1897. – № 19. – Часть неофициальная. – С. 689–701; Празднование пятидесятилетия служения в священном сане протоиерея Черниговского кафедрального собора о. Трифона Стефановского // ЧЕИ. – 1902. – № 3. – Часть неофициальная. – С. 130–137.
5. Распоряжения высшего правительства // ЧЕИ. – 1884. – № 10. – Часть официальная. – С. 212.
6. *Стефановский Т.* Заметки о современном. О пожаре в селе Плоском Нежинского уезда // ЧЕИ. – 1864. – 15 января. – Часть неофициальная. – С. 57 – 64; *Вин же.* О сооружении приходского храма в селе Плоском Нежинского уезда, Черниговской епархии и освящение оною // ЧЕИ. – 1881. – № 25. – Часть неофициальная. – С. 531–542.
7. *Лебедев И.* Торжество открытия и прославления мощей Святителя Феодосия Углицкого, архиепископа Черниговскаго, Чудотворца // ЧЕИ. – 1896. – № 18. – Часть неофициальная. – С. 588–613.

8. Действия приходских попечительств // ЧЕИ. – 1867. – № 4. – Часть официальная. – С. 90–99; Действия приходских попечительств // ЧЕИ. – 1868. – № 6. – Часть официальная. – С. 299–316; Известия и объявления // ЧЕИ. – 1869. – № 14. – Часть официальная. – С. 448–453; № 15. – Часть официальная. – С. 463–467; № 16. – С. 502–506; *Стефановский Т.* Приходская летопись Нежинского уезда села Плоского // ЧЕИ. – 1870. – № 3. – Часть неофициальная. – С. 31–47, № 4. – Часть неофициальная. – С. 57–75.
9. Воспоминания о приходском торжестве в с.Плоском 19 февраля 1869 года // ЧЕИ. – 1872. – № 7. – Часть неофициальная. – С. 119–125; *Стефановский Т.* О сооружении приходского храма в селе Плоском Нежинского уезда, Черниговской епархии и освящение оною // ЧЕИ. – 1881. – № 25. – Часть неофициальная. – С. 531–542.
10. *Стефановский Т.* Открытие епархиальной богадельни в память 900-летия архиерейской кафедры в Чернигове // ЧЕИ. – 1893. – № 21. – Часть неофициальная. – С. 774–778; *Він же.* Постройка новых и капитальный ремонт старых зданий Черниговской духовной семинарии // ЧЕИ. – 1903. – № 7. – Часть неофициальная. – С. 231–237; № 8–9. – Часть неофициальная. – С. 265–270; *Він же.* Продолжение постройки новых и капитальный ремонт старых зданий Черниговской духовной семинарии в 1903 году // ЧЕИ. – 1904. – № 9. – Часть неофициальная. – С. 298–304; *Він же.* Некролог священника Андрея Петровича Стефановского // ЧЕИ. – 1869. – № 3. – Часть неофициальная. – С. 88–93; *Він же.* Некролог купца А.Кириленко // ЧЕИ. – 1871. – № 18. – Часть неофициальная. – С. 540–543; *Він же.* Некролог архимандрита Феофила // ЧЕИ. – 1871. – № 22. – Часть неофициальная. – С. 613–619; *Він же.* Некролог Г.Д. Сербиновича // ЧЕИ. – 1879. – № 47. – Часть неофициальная. – С. 550–553; *Він же.* Некролог И.П. Барана // ЧЕИ. – 1881. – № 41. – Часть неофициальная. – С. 631–632; *Він же.* Некрологи протоиерея С.Дорошенко и священника И. Кибальчича // ЧЕИ. – 1884. – № 2. – Часть неофициальная. – С. 56–62; *Він же.* Священник о. Александр Семенович Дмитриевский // ЧЕИ. – 1901. – № 2. – Часть неофициальная. – С. 65–68; *Він же.* Юбилей протоиерея г. Козельца Филиппа Долинского 1834–1884 г. // ЧЕИ. – 1885. – № 3. – Часть неофициальная. – С. 88–96; *Він же.* Пятидесятилетний юбилей протоиерея Петра Огиевского-Охоцкого 1837–1887 года // ЧЕИ. – 1888. – № 5. – Часть неофициальная. – С. 140–148; *Він же.* Новые исторические памятники в Черниговском кафедральном соборе // ЧЕИ. – 1895. – № 23. – Часть неофициальная. – С. 756–761.
11. *Ефимов А.* Протоиерей Трифон Андреевич Стефановский // ЧЕИ. – 1910. – № 5. – Часть неофициальная. – С. 179–182.
12. *Стефановский Т.* Материалы для биографии царского духовника протоиерея Феодора Дубянского // ЧЕИ. – 1881. – № 27. – Часть неофициальная. – С. 565–584; *Він же.* Раскопки на погосте Черниговского кафедрального собора в 1883 году // ЧЕИ. – 1883. – № 22. – Часть неофициальная. – С. 1160–1165; *Він же.* Реставрация древней Ильинской церкви города Чернигова // ЧЕИ. – 1890. – № 21. – Часть неофициальная. – С. 515–523.
13. *Стефановский Т.* О древних пещерах, находящихся в Болдинской горе при Ильинской г. Чернигова церкви, близъ Троицкого монастыря // ЧЕИ. – 1892. – № 7–8. – Часть неофициальная. – С. 257–265; *Він же.* О древнем храме города Чернигова во имя св. пророка Ильи и находящихся при нем пещерах // ЧЕИ. – 1893. – № 1. – Часть неофициальная. – С. 8–21; *Він же.* О Черниговском Троицком монастыре – нынешнем Архиерейском доме // ЧЕИ. – 1893. – № 3. – Часть неофициальная. – С. 85–95; *Він же.* Приход и церковь деревни Колесников, Нежинского уезда // ЧЕИ. – 1891. – № 15. – Часть неофициальная. – С. 470–479; № 16. – Часть неофициальная. – С. 493–496; № 18. – Часть неофициальная. – С. 552–555; *Він же.* Святитель Феодосий Углицкий, архиепископ Черниговский // ЧЕИ. – 1896. – № 6. – Часть неофициальная. – С. 187–192; № 7. – Часть неофициальная. – С. 224–230; № 8. – Часть неофициальная. – С. 265–269; *Він же.* К житию Святителя Феодосия Углицкого, архиепископа Черниговского // ЧЕИ. – 1899. – № 8. – Часть неофициальная. – С. 273–274.

Блакитний М.М. Стефановський Трифон Андрійович – церковний діяч, публіцист та історик Чернігівщини (за матеріалами часопису “Черниговские епархиальные известия”) У статті йдеться про життя, діяльність і творчу спадщину маловідомого церковного діяча Чернігівщини – протоієрея Т. Стефановського.

Ключові слова: Чернігівська єпархія, священник, протоієрей, “Черниговские епархиальные известия”.

Блакитний М.М. Стефановский Трифон Андреевич – церковный деятель, публицист и историк Черниговщины (по материалам журнала “Черниговские епархиальные известия”)

В статье говорится о жизни, деятельности и творческом наследии малоизвестного церковного деятеля Черниговщины – протоиерея Т. Стефановского.

Ключевые слова: Черниговская епархия, священник, протоиерей, “Черниговские епархиальные известия”.

Blakitny M.M. Stefanovsky Trifon M. A. – churchman, writer and historian of Chernihiv region (by materialam magazine “The Chernigov diocesan news”)

The article refers to the life, work and artistic heritage obscure cleric Chernihiv – T. Stefanovsky.

Key words: Chernigov diocese, preist, archpriest, “Chernigov diocesan news”.

[надійшло до редакції: 09.10.2012 р.]

УДК 94(44:47)(092)“1812”:[39+61]-051(=133.1)(477.51)(045)

Анна МОРОЗОВА
(Чернігів)

Вітчизняна війна 1812 р. в долі Домініка П’єра де ля Фліза – українського лікаря й етнографа

200 років минуло з часу франко-російської війни 1812–1813 років, більше відомої у вітчизняній історіографії як Вітчизняна війна 1812 р. Драматична епоха приваблює до себе численних дослідників, які оприлюднюють мемуари, щоденники, листи учасників і свідків, виявляють цікаві подробиці подій, що відбувалися на театрі воєнних дій і в тилу. Серед багатьох питань історії цього часу інтерес становить доля окремих військовополонених Великої армії французького імператора Наполеона I Бонапарта. Серед тих, хто волею долі опинився на чужині був француз Домінік П’єр де ля Фліз, доля якого навіки переплелася з Україною.

Його життєвий шлях розпочався у м. Мец на північному сході Франції, де розташований військовий шпиталь. Тут Домінік продовжив справу батька і дядька, котрі обрали професію лікаря. В цьому місті 18 грудня 1787 р. народився Домінік П’єр де ля Фліз. Навчався він у королівському медичному коледжі, де викладав його батько. Згодом узяв участь у поході наполеонівської армії на Балкани, служив у Голландії, Бельгії, Пруссії [1]. У складі Великої армії, обіймаючи посаду помічника головного хірурга імператорської гвардії, маючи звання капітана 2-го гренадерського полку, він потрапив до Росії. Домінік П’єр де ля Фліз став свідком слави та безслав’я Наполеона, пізнав усю гіркоту відступу його армії з Москви. У бою під Смоленськом отримав поранення й потрапив у полон.

Товаришами по нещастю Д.П. де ля Фліза стали молодий полковий лікар Біскуп, майор Ландрен, кірасирський ротмістр Баратьє і підполковник Бретон*¹, ад’ютант марша-

---

*¹ У записках Д.П. де ля Фліза звання Бретона також зазначене і як майор, але в документах Державного архіву Чернігівської області він значиться капітаном.